

Номинација гојазних особа у пољском и српском језику. ДЕБЕЉКО – универзалан или културно специфичан концепт? Белешке на маргинама анкете

У раду се реконструише свакодневна језичка слика појма ДЕБЕЛА ОСОБА у српском одн. GRUBAS у пољском језику на подацима добијеним методом анкете, у складу са теоријско-методолошким приступом когнитивне етнолингвистике. Циљ је да се открију конотативни, субјективни елементи у садржају овог стереотипа који се заснивају на вредновању и доживљају овог појма од стране савремених носилаца поменутих језика, те да се на основу упоређивања добијених података одговори на питање о његовој универзалности односно културној специфичности. Анализа је показала да се начини именовања, перцепције и ставови испитаника према анализираном стереотипу значајније не разликују у савременој пољској и српској лингвокултури, што иде у прилог закључку о његовој универзалности.^{1,2}

Кључне речи: дебела особа, grubas, стереотип, пољски језик, српски језик

References to Obese People in Polish and Serbian. FAT – Universal or Culturally Specific Concept? Notes on the Margins of the Survey

The article reconstructs the linguistic picture of the notion “fat person” in Serbian and Polish (*дебела особа* in Serbian, *grubas* in Polish) according to the theoretical-methodological approach of cognitive ethnolinguistics and based on survey data. The goal is to reveal the stereotype’s connotative, subjective elements, which are based on the evaluation and experience of this term by contemporary native speakers of the languages, and to answer the question of its universality and cultural specificity by comparing clues obtained in the survey. The analysis showed that respondents’ ways of naming, perceptions, and attitudes towards the analyzed stereotype do not differ significantly in contemporary Polish and Serbian linguoculture, which supports the claim of its universality.

Keywords: obese person, stereotype, Polish language, Serbian language

¹ Наслов је у директној вези са насловом рада Ј. Бартмињског *Дом – универзалан и културно специфичан концепт* (Bartmiński 2015a).

² Део истраживања који се односи на српски језик финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Р. Србије према уговору бр. 451-03-47/2023-01/200174 закљученим са Институтом за српски језик. Посебну захвалност дугујемо колегиници др Стани Ристић, научном саветнику, експерту за експесивну лексику у српском језику, на веома корисним примедбама и предлозима за дораду текста овога рада у његовом завршном уобличавању, којима су отклоњени уочени недостаци и побољшан квалитет. Делове рада које је на пољском језику написала Д. Пазјо-Влазловска на српски превела М. Маркић.

Литература о прекомерној ухрањености и гојазности у области медицине и социологије је богата. Разлог израженог занимања за ову тему је очигледан – у Пољској, три од пет одраслих особа има прекомерну телесну тежину, док је свака четврта особа гојазна (Отулоść 2022). У Србији је ситуација слична – свака трећа особа има прекомерну телесну тежину, а свака пета је гојазна (Пекмезовић и др. 2017). Појава има глобални карактер. Године 1997. Светска здравствена организација је прогласила глобалну епидемију гојазности. На пољу јавног здравства улажу се напори да се проблем реши. Међутим, актуелни подаци указују на тенденцију њеног пораста, а не смањења. Самим тим, гојазност прераста у опасан и алармантан друштвено-здравствени проблем, који изискује хитну интервенцију.

У таквом злослутном, суморном контексту, у когнитивној (етно)лингвистици као посебно актуелно намеће се питање концептуализације појма ДЕБЕЛА ОСОБА / ДЕБЕЉКО у српском одн. GRUBAS у пољском језику од стране просечних носилаца језика, који са категоријалног становишта представља супконцепт надређеног концепта ЧОВЕК, у чијем се концептуалном садржају и реализује на основу параметра ‘физичка особина’. Овај параметар као дескриптор обједињује супконцепте истог ранга, као што су ДЕБЉИНА, ВИСИНА, ИЗГЛЕД, заједно са њиховим антонимијским паровима, именованим придевима: дебео – мршав, висок – низак, леп – ружан. Истраживање у овом раду посветили смо стереотипизацији супконцепта ДЕБЉИНА у пољском и српском језику на основу одговора испитаника у спроведеној анкети и начина именовања особа које се сврставају у ову категорију. У вези са представљањем наведене теме нашли смо се пред више отворених питања: Какав је стереотип овог појма,³ прихваћен као заједничка представа одређене друштвене заједнице на основу укупног сазнајног, емотивног и прагматичког искуства? (уп. Niebrzegowska-Bartmińska 2020: 124; Bartmiński, Chlebda 2013: 70–1) Да ли се могу уочити значајне разлике између наивне представе појма ДЕБЕЛА ОСОБА реконструисане на материјалу различитих словенских језика?⁴ Или су, напротив, те представе међусобно сличне? И да ли је, с обзиром на претходну запитаност, посматрани супконцепт универзалан или пак културно специфичан?

Одговоре на постављена питања – узимајући у обзир досадашња истраживања – потражили смо позивајући се на материјал оба језика – и пољског и српског. Избор језика за упоређивање није случајан – пољски и српски репрезентују словенске лингвокултуре које нису у непосредном суседству и не одликују их тесне културно-историјске везе које би значајно могле утицати на идентичну перцепцију супконцепта који је предмет нашег занимања.

1 Досадашња истраживања

За разлику од медицинске литературе у којој је феномен гојазности важна тема, у лингвистичкој литератури овај феномен је маргинализован и разматран

³ У овом раду термине *концепт*, *стереотип* и *језичка слика* употребљавамо као синониме.

⁴ Из наведених разлога не упоређујемо међусобно удаљене лингвокултуре, имајући у виду претпоставке о разликама у параметрима стереотипизације ентитета подложних субјективним ставовима. Ограничавамо се на област словенских језика.

је углавном као питање реконструкције језичке слике (ЈС) појма ДЕБЕЛА ОСОБА или као питање његове номинације. И у пољској и у српској средини, језичка истраживања у области нове научне дисциплине *fat studies* такође су веома скромно заступљена.⁵ Најчешће су предмет анализе системски језички подаци, знатно ређе корпусни или текстуални, а веома ретко анкетни подаци.

У досадашњим истраживањима системског језичког материјала, пажњу завређује чланак М. Рошак (Roszak 2013), у којем ауторка анализира више од 300 назива за дебеле особе. Посебну пажњу посвећује метафоричким именованима мотивисаним називима грађевина, машина, моторних возила, предмета за свакодневну употребу, прехрамбених производа, животиња, именима филмских јунака и телевизијских емисија, антропонимима и апелативима којима се именују људи и вршиоци одређених радњи. О метафоричним називима за гојазне особе на материјалу речника пољског језика пише и Ј. Пацула (Pacula 2021), усмеравајући пажњу на оне називе који су засновани на појмовним метафорама изворних ентитета односно на њиховим карактеристичним особинама у виду сема ‘облик’, ‘велике димензије’ и ‘дебљина’.

У српском језику нема посебних истраживања посвећених феномену дебљине, као у пољском, али се називи за гојазне особе разматрају у склопу других лингвистичких тема, као што су називи за човека на основу неке његове унутрашње, моралне или спољашње, физичке особине, или пак са феноменом значења негативне експресивности и указивања на говорне поступке или типове/форме општења у комуникацији (в. Ристић 2004). За наше истраживање значајно је запажање С. Ристић (2004: 90) да се у свести носилаца жаргона српског језика одступање од стандардне мере дебљине доживљава углавном као „естетски неповољан утисак о изгледу дотичне особе” и оцењује негативно као недостатак, мана.

Корпусне податке на материјалу пољског језика из савремене пољске књижевности анализира је Д. Пазјо-Влазловска која је указала на суштинске елементе у концептуализацији стереотипа ДЕБЕЛА ОСОБА у пољском, као што су одбојан физички изглед и неконтролисано преједање: одбојан, ружан, као карикатура, непријатно мирише, непрекидно једе, отежано се креће, обично је насмејан и срдчан, али има пуно комплекса, не прихвата себе и покушава да сакрије своју прекомерну гојазност (Pazio-Wlazłowska 2021: 158). Дебљина се схвата као одступање од уобичајеног, просечног, а гојазно тело као гломазно, превелико, па се у поређењу са идеалним обрасцем доживљава као нарушавање уобичајеног склада и вреднује негативно. Добијене резултате на корпусним подацима потврдило је њено истраживање на подацима из *WordNeta* (Pazio-Wlazłowska 2022), које је показало да се дебела особа доживљава и вреднује искључиво негативно: „grubas” је превелик, обичан, неспретан, одвратан, не брине се о себи јер је лењ, иритантан је и одбојан.

---

⁵ *Fat studies* је ново интердисциплинарно истраживачко поље које је усмерено на критику културних ограничења у вези са појмовима „дебљине” и „дебелог тела”, с циљем стварања повољне друштвене парадигме за прихватање и слављење „дебелости” у оквирима масовне културе.

Анкетни материјал за пољски језик анализиран је у раду Golachowska, Pazio-Wlazłowska 2023. Ауторке су показале да говорници пољског језика перципирају „grubasa” поглавито путем физичког аспекта, а као најважнији елемент садржаја овог концепта који чини његово језгро јавља се спољашњи, физички изглед са наглашеном особином повећане телесне масе, дебљине. Све остале особине које су наведене у одговорима испитаника представљају дискретну допуну овог основног значења и односе се на особине здравља, физичке активности, свакодневног функционисања и прихватања.

Проблеми номинације гојазних особа обрађују се и у радовима посвећеним еуфемизацији, пејоративизацији и експресивности (уп. нпр. Dąbrowska 1992, Grabias 1978, Јовановић 2018).

2 Анкета као извор истраживачке грађе

Одговоре на питања која смо поставили на почетку нашег разматрања о сличностима и разликама међу ЈС појма ДЕБЕЛА ОСОБА, реконструисаним на основу материјала пољског и српског језика, као и одговор на питање о њиховој универзалности – потражили смо у анкетном материјалу који омогућава приступ свакодневном, уобичајеном знању просечног корисника језика (Brzozowska, Żywicka 2014: 333). У лублинском приступу се наглашава да анкете пружају могућност откривања аспеката који су од суштинске важности за разумевање значења речи од стране језичких корисника, што је од кључног значаја за циљ који смо у уводном делу формулисали. Према мишљењу Ј. Бартмињског, управо су „анкете најкраћи пут до уобичајене, свакодневне језичке свести, до речи, начина њиховог разумевања, повезивања у синтагматске низове и парадигматске односе” (Bartmiński 2014: 287). Стога нам се чини да је анкетни материјал обећавајући извор за реконструкцију свакодневне ЈС појма ДЕБЕЛА ОСОБА у пољском и српском језику. ЈС овог појма установљена на основу анализе анкетних података упоредива је са ЈС добијеном на основу анализе других типова материјала (речничког, текстова, дискурса различитих жанрова), који се, иначе, препоручују за реконструкцију концепата према лублинској методологији.⁶

Испитаницима у Пољској и Србији постављено је исто питање: *Jak inaczej można określić osobę grubą? Proszę podać kilka najczęściej używanych przez Panią/*

⁶ У методологији лублинске етнолингвистичке школе која је заснована на концепту језичке (језичко-културне) слике света разрађене су основне теоријске поставке когнитивне етнолингвистике које подразумевају уједначен појмовно-терминолошки систем, ослањање на договорене типове података (изворе) у анализи и усаглашен начин дефинисања значења у виду когнитивне дефиниције. Као база за реконструкцију користе се три типа података: системски, одабрани из језичких речника (изузев из дијалектолошких речника), подаци добијени анкетним истраживањем и текстуални, из различитих типова репрезентативних текстова (који се у традицији ове школе означавају скраћеницом САТ). Циљ није да се појмови дефинишу у логичком смислу него да се опише начин њиховог разумевања од стране корисника језика. Стога когнитивна дефиниција која је усвојена као основно средство експликације значења треба да покаже како говорници датог језика разумеју значење речи (према Bartmiński 2015b).

Pana wyrazów / Kako још називате или описујете дебелу особу? Које бисте све речи употребили? (молимо Вас наведите).

За наше истраживање кључна је формулација питања у којем се наглашава субјективни аспект очекиваног одговора у складу са принципима лублинске етнолингвистике усмерене ка субјективној реконструкцији културе на основу језика. Наиме, питамо испитанике како они доживљавају и описују особе са вишком килограма и које речи или изразе у ту сврху најчешће користе, а не које све називе за дебеле особе знају. Таква формулација питања омогућава нам да утврдимо однос и ставове испитаника према гојазним особама и откријемо конотативне, субјективне елементе у садржају овог стереотипа који се заснивају на вредновању и доживљају овог појма од стране савремених носилаца пољског и српског језика, а који истовремено указују на његове друштвено прихваћене и устаљене особине похрањене у колективном памћењу (в. под: *Еуфемизација*).

Анкета је спроведена у Пољској у пролеће 2021. на узорку од 171 испитаника узраста од 19 до 81 године, са подједнаком заступљеношћу жена и мушкараца, из различитих центара и средина. Пољски испитаници навели су 126 различитих речи и израза којима најчешће именују или описују дебеле особе, које су употребили 564 пута. У Србији је анкета спроведена у јесен 2022. год. на узорку од 240 испитаника узраста од 18 до 77 година, из различитих центара и средина. Српски испитаници су навели укупно 176 различитих речи и израза којима именују или описују дебеле особе, које су употребили 523 пута.⁷

3 Карактеризација дебеле особе из угла фреквенције

Пољски испитаници су најчешће наводили реч *otyły*⁸ (93 пута)⁹ – која упућује на димензије, величину тела. Српски испитаници су најчешће наводили придев *гојазан* (45).

Otyły је у WSJP дефинисан на следећи начин: „који има слој сала испод коже или прекомерну телесну тежину у поређењу са прихваћеним стандардима, што се сматра нездравим” – реч је широко распрострањена у употреби у медицинском дискурсу. Пољска фондација за особе које пате од гојазности „OD-WAGA” убраја је, међутим, у пејоративне, омаловажавајуће изразе који у први план не истичу човека, него његово масно ткиво, сало (Gajda 2021: 736). Ипак, речници пољског језика не бележе негативну оцену овог назива.

⁷ Анкета је имала више питања (укупно 11) која су се односила на различите аспекте концепата ‘дебљина’ и ‘мршавост’, али је за нашу тему номинације гојазних особа у пољском и српском језику и постављене циљеве у овом раду било релевантно само прво питање у анкети, док ће остали материјал анкете бити обрађен у другом нашим истраживањима.

⁸ Одговоре наводимо у облику јединине мушког рода, како су их испитаници најчешће наводили, иако су испитаници понекад наводили оба рода, ређе придев у облику множине мушког рода, а у српској анкети и одговоре типа: *гојазна особа*, или само *гојазна* (именица *особа* се подразумевала).

⁹ Будући да је веома тешко, а некада готово немогуће наћи одговарајући превод, одговоре пољских испитаника наводимо без превода на српски.

Придев *gojazan* се у речницима српског језика дефинише синонимски: „дебео, угојен, ухрањен” РСАНУ, „угојен, ухрањен, дебео, претио” РСЈ, док се у РМС прилогом *одвећ* наглашава прекомеран степен особине дебљине: „угојен, одвећ дебео”. Овај придев се у српском језику употребљава у медицинском дискурсу као неутралан термин за описивање стања прекомерне ухрањености, али се наведена термилошка употреба не региструје у речницима српског језика. Негативно значење потврђено је примерима, контекстима употребе, као и код придева *дебео*, док се лични ставови исказују према гојазној, дебелој особи, а не степену дебљине, на творбеном, синтагматском, граматичком и парадигматском плану, што су показали и одговори добијени у анкети.

Друго место на листи у одговорима пољских испитаника заузео је придев *puszysty* (53), док је у одговорима српских испитаника на другом месту компаратив придева *пун* – *пунји* (35), који на семантичком плану релативизује појам дебљине.

На трећем месту у пољском материјалу нашао се израз *osoba z nadwagą / ma nadwagę* (46), који се, као и *otyły*, користи у медицинској литератури. Треба нагласити да израз *osoba z nadwagą* не изазива негодовање активиста Фондације „OD-WAGA”. Они га убрајају у коректне изразе. На трећем месту у српској анкети налази се одговор *буца/буцо* (32) који је према РСАНУ хипокористик са значењем: „особа, обично дете, пуначких, буцмастих образа”,¹⁰ итд.

У приказаној табели су одговори испитаника поређани према опадајућој фреквенцији (у обзир су узети одговори са фреквенцијом ≥ 2).

Резултати обе анкете показују да у одговорима испитаника доминирају неутрални називи: у пољском *otyły, puszysty, z nadwagą*, у српском: *gojazan* и називи који на семантичком плану релативизују појам дебљине, гојазности у смислу прецизније мере, степена на скали дебљине, истичући значење умерености дебљине и неутралишући негативну оцену ове особине на прагматичком плану: *пунји, пунчак, крупан* (‘умерено, осредње дебео’), па чак и позитивно маркирани, еуфемистички и хипокористички називи којима се са становишта етикеције у непосредној комуникацији постиже ублажавање, маскирање негативног денотативног значења, а у директном обраћању избегавање увредљивог експресивног ефекта: *буца/буцо, дебељуца, буцо, дебељко* (в. под: *Еуфемизација*).

¹⁰ Материјал наше анкете показује да се лексема *буца* вар. *буцо* употребљава за одраслу особу опште, независно од пола, како је ова лексема и дефинисана у РСАНУ.

Табела 1. Одговори испитаника (ОИ) према фреквенцији (Ф).

ОИ пољски	Ф	ОИ српски	Ф
<i>otyły</i>	93	<i>гојазан</i>	45
<i>puszysty</i>	53	<i>пунији</i>	35
<i>z nadwagą</i>	46	<i>буца/буцо</i>	32
<i>przy kości</i>	29	<i>дебелуца</i>	29
<i>wiekszy</i>	25	<i>буцко</i>	27
<i>pulchny</i>	23	<i>дебелко; пуначак</i>	21
<i>duży</i>	21	<i>крупан</i>	19
<i>tęgi</i>	18	<i>елегантно попуњен</i>	16
<i>grubas</i>	15	<i>буцка</i>	15
<i>okragły</i>	14	<i>крупнији; прасе</i>	14
<i>tlusty</i>	13	<i>свиња; попуњен</i>	10
<i>tluscioch</i>	10	<i>буцкаст</i>	9
<i>plus size</i>	8	<i>буцко/буцка</i>	6
<i>przy tuszy; spasiony; spaślak; wielki</i>	6	<i>буцмаст</i>	5
<i>gruby</i>	5	<i>пун; дебео; крме; слон; тенк</i>	4
<i>grubszy; kawał chłopa/baby; masywny; pączek; pączuś; potężny; solidny; świnia</i>	4	<i>претио; корпулентан; мечка; има je/га; трома особа; лења особа</i>	3
<i>baleron; beczka; grubasek; grube kości; o rubensowskich kształtach; przy sobie; pulpet; słusznej postury; tęższy; ulany; utuczony; zaokrąglony</i>	3	<i>дебели; дебљи; дебелушкаст; предебео; лепо попуњен; крмача; бумбар; коњ; крава; трокрилни шифоњер; чварак; корпулентнији; огроман; велик; лакше (га) прескочити него (за)обићи; јак; јачи; мастан; трунтав; добар; неодговоран; угојена особа; дежмекаст</i>	2
<i>chory; gigant; korpulentny; kragły; misiek; nadważony; o obfitych kształtach; szerszy; tucznik; wieloryb; xxl</i>	2	130 идиосинкратичних одговора	1
77 идиосинкратичних одговора	1		

4 Семантичка доминанта (СД) номината

С обзиром на СД, схваћену као скуп изразито сродних семантичких компонената, одговори пољских и српских испитаника могу се поделити у седам основних група. Издвојене групе показују да највећи број утисака о дебелој особи настаје на основу чулне перцепције (изглед, велике димензије, заобљеност, тромост и др.), док се особина масноће усваја на сазнајном, когнитивно-прагматичком нивоу и повезана је са метафором: свиња → дебела свиња → доста масти, сало из дебеле свиње, која је карактеристична и честа и за пољски и за српски језик. Предложена подела није строго ограничена, неке номинације које су навели испитаници припадају различитим групама, на пример назив *paćzek* код којег је суштина у округлом, заобљеном облику и у високом садржају масти – сврстан је у две групе и двоструко се броји¹¹.

- 1. велике димензије / гломазност** (у ову групу спадају бројни метафорички изрази), нпр.: пољ. *z nadwagą* (46), *wiekszy* (25), *duży* (21), *grubas* (15), *plus size* (8), *wielki* (6), *potężny* (4), *świnia* (4),¹² и др.; срп. *крупан/крупна* (19), *слон* (4), *тенк* (4), *има жеља* (3), *мечка* (3), *велик* (2), *огроман* (2), *трокрилни шифоњер* (2) и др. Пољски испитаници су употребили укупно 72 различита назива (57,1% свих одговора), које су навели 367 пута (65,1%). Српски испитаници су употребили укупно 67 различитих назива (38,1%), поновљених 180 пута (34,4%).
- 2. висок садржај масти:** нпр. пољ. *thusty* (13), *tuścioch* (10), *paćzek* (4), *baleron* (3), *ulany* (3), *tuścioszek* (1) и др.; срп. *свиња* (10), *крме* (4), *мастан* (2), *чварак* (2), *крофна* (1), *крофнаста* (1) и др. Пољски испитаници су употребили 24 различита назива (19,1%), поновљених 87 пута (15,4%). Српски испитаници су употребили укупно 18 различитих назива (10,2%), поновљених 46 пута (8,8%).
- 3. заокругљеност / заобљеност** (заобљеног, на боковима испупченог облика), нпр.: пољ. *okrągły* (14), *paćzek* (4), *paćzuś* (4), *pulpet* (3), *kragły* (2) и др.; срп. *бумбар* (2), *бомбица* (1), *буре* (1), *гомбоца* (1), *заокружена* (1), *крофна* (1), *лопта* (1) и др. Пољски испитаници су употребили укупно 20 различитих назива (15,9%), наведених 49 пута (8,7%). Српски испитаници су употребили 29 различитих назива (16,5%), поновљених 118 пута (22,6%).
- 4. преједање / преждеравање,** нпр.: пољ. *spasiony* (6), *spaślak* (6), *utuczony* (3), *tuczniak* (2), *łakotczuch* (1), *obżartuch* (1) и др.; срп. *гладница* (1), *грамзива* (1), *ждера* (1), *прекомерно ухрањен* (1), *прождрљиве* (1), *сладокусици* (1), *халапљива* (1), *хедонист* (1). Пољски испитаници су употребили 14 различитих назива (11,1%), наведених 32 пута (5,7%). Српски испитаници су употребили 8 различитих назива (4,5%), поновљених 8 пута (1,5%).

¹¹ Изван предложене класификације остају понеки одговори, нпр. у пољском 8 израза, типа: *z dużym autorytetem*, „z mięskiem” и др.

¹² Вреди поменути да *Słownik polszczyzny potocznej* (Czeszewski 2006) не бележи израз *świnia* у значењу ‘дебео човек’, не бележи га ни *Słownik polszczyzny potocznej* (Anusiewicz, Skawiński 1996).

- 5. мекост**, нпр.: пољ. *puszysty* (53), *pulchny* (23), *misio* (1), *miś* (1), *papuśny* (1) и др.; срп. *крофна* (1), *пуфна* (1), *расћоћкан* (1), *тапациране* (1) и др. Пољски испитаници су употребили укупно 8 различитих назива (6,4%), наведених 83 пута (14,7%). Српски испитаници су употребили 7 различитих назива (4,0%), поновљених 8 пута (1,5%).
- 6. болест и/или физичка тромост**: пољ. *chory* (2), *niezdrowy* (1), *ociężeli* (1), *z problematą zdrowotnymi* (1); срп. *трома* (3), *трунтав* (2), *болесна особа* (1), *задихане* (1), *спора* (1), *уморне* (1). Пољски испитаници су употребили 4 различита назива (3,2%), наведена 5 пута (0,9%). Српски испитаници су употребили 6 различитих назива (3,4%), поновљених 9 пута (1,7%).
- 7. психичке особине**: пољ. *leniwy* (1), *niezadowolony* (1); срп. *лења* (3), *веселе* (1), *гмаз* (1), *депресивне* (1), *незадовољне* (1), *несретна* (1), *расположена* (1), *трут* (1), *тужна* (1) и др. Пољски испитаници су употребили 2 назива (1,6%), која су навели 2 пута (0,4%). Српски испитаници су употребили 12 различитих назива (6,8%), поновљених 14 пута (2,7%).

Поред издвојених седам група, које су заједничке за пољски и српски језик, могуће је издвојити још четири групе које се јављају само у српском материјалу, са следећим СД, аспектима појма/супконцепта ДЕБЕЛА ОСОБА:

- 1. социјалне и карактерне особине**: *добре* (2), *неодговорна* (2), *брига је за све* (1), *грозна* (1), *добродушна* (1), *забавне* (1), *некултурна* (1), *опуштена* (1), *фина* (1). Испитаници су користили 9 различитих назива (5,1%), поновљених 11 пута (2,1%).
- 2. физичка снага, чврстина**: *јак/а* (2), *јачи/а* (2), *јаче грађена* (1), *појака* (1), *стамени* (1). Испитаници су користили 5 различитих назива (2,8%) поновљених 7 пута (1,3%).
- 3. набрекlost, једрина**: *задригао* (1), *једар* (1), *набреко* (1), *натекао* (1). Испитаници су користили 4 различита назива (2,3%), поновљена 4 пута (0,8%).
- 4. одбојан спољашњи изглед (запуштен, лош мирис)**: *запустила се* (1), *знојаве* (1), *не води рачуна о себи* (1), *неуредна* (1). Испитаници су користили 4 различита назива (2,3%), поновљена 4 пута (0,8%).

Табеларно представљен однос између пољског и српског језика показује разлику у фреквентности доминантног значења у номинацији гојазних особа у пољском и српском језику. Највећа разлика (19,0) односи се на компоненту 'величина, гломазност', затим 'садржај масти' (8,9), 'узимање хране' (6,6) и 'психичке особине' (5,2). Пољски називи наглашавају спољашњи изглед гојазних лица и њихово прекомерно узимање хране, док се у српским називима знатно чешће у односу на пољске огледају психичке и карактерне особине које су у вези са моралним и интелектуалним особинама појединца и његовим понашањем. Значајно ређе се у одговрима српских испитаника јављају називи са семантичком доминантом 'прекомерно узимање хране, преждеравање', која је веома изражена у пољском.

Табела 2. Удео одговора према СД и фреквенција појављивања (Ф) изражени у процентима (%).

СД	%		Разлика између пољског и српског (%)	Ф (%)		Разлика између пољског и српског (%)
	пољски	српски		пољски	српски	
гломазност	57,1	38,1	19,0	65,1	34,4	30,7
висок садржај масти	19,1	10,2	8,9	15,4	8,8	6,6
заокругљеност	15,9	16,5	0,6	8,7	22,6	13,9
преједање (преждеравање)	11,1	4,5	6,6	5,7	1,5	4,2
мекост	6,4	4,0	2,4	14,7	1,5	13,2
болест или/и физичка тромост	3,2	3,4	0,2	0,9	1,7	0,8
психичке особине	1,6	6,8	5,2	0,4	2,7	2,3
социјалне и карактерне особине	–	5,1	–	–	2,1	–
физичка снага, чврстина	–	2,8	–	–	1,3	–
набркlost, једрина	–	2,3	–	–	0,8	–
одбојан спољашњи изглед	–	2,3	–	–	0,8	–

Треба, такође, истаћи и разлике у учесталости појављивања. Иако и пољски и српски испитаници најчешће наводе називе који наглашавају ‘величину, велике димензије’ гојазних особа, ипак Пољаци то чине упадљиво чешће него Срби (65,1% у односу према 34,4%), за које су карактеристичнији називи којима се наглашава спољашњи изглед тела, заокругљеност, заобљеност. Пољаци, чешће него Срби, употребљавају називе којима се истиче особина ‘мекоће’ (однос: 14,7% у пољском спрам 1,5% у српском), чиме се испољава тежња ка еуфемизацији (уп. даље), па тако наводе придеве *puszty* и *pulchny* (уп. учесталост појављивања), док српски говорници чешће дебљину повезују са физичком јачином, снагом, чврстином,

телесном развијеношћу, набреклошћу од снаге, здравља и сл., неутралишући позитивном оценом неповољан визуелни утисак који оставља дебела особа.

Наведена статистичка анализа указује на сему ‘велике димензије, гломазност’ као на основну карактеристику појма/супконцепта ДЕБЕЛА ОСОБА, како у пољском тако и у српском језику. Резултат наше статистичке анализе у складу је са досадшњим резултатима добијеним на основу анализе системског материјала пољског језика и анализе различитих текстова у пољском језику, по којима је ‘величина’ основни параметар у стереотипизацији супконцепта ДЕБЕЛА ОСОБА.

5 Еуфемизација

У одговорима испитаника знатан број представљају еуфемизми, речи и изрази са неутралном или позитивном конотацијом, што показује да носиоци и пољског и српског језика основне називе перципирају као друштвено неприхватљиве, јер истичу негативну оцену и ставове према дебелим особама, нпр: именица *grubas* у пољском, или *дебелко* у српском, а саму појаву као сувише деликатну, нпр: у пољском: *szczupła inaczej, okrągły, puszysty, rubensowskie kształty, solidnej postury, bardzo kobieca* (уп. Dąbrowska 1998: 9); у српском: *пунија особа, буџко, елегантно попуњен, елегантан, пуфна, пуфница, бомбица, пунија особа, ренесансна лепотица*.¹³

Пољски испитаници употребили су 78 различитих неутралних или позитивно конотираних речи и израза, што представља 62% свих јединица које су навели за опис и именовање гојазних особа. Еуфемизми су употребљени 448 пута, што чини 79,5% свих навода. Српски испитанци су у одговорима навели укупно 80 таквих назива одн. особина, што чини укупно 45,5% свих наведених одговора. Еуфемизми су у одговорима поновљени 330 пута, што представља 63,1% свих навода.

Представљени резултати воде ка констатацији да еуфемизација игра суштинску улогу у номинацији гојазних особа, како у пољском тако и у српском језику.¹⁴

Служење еуфемизмима, како примећује А. Домбровска, „додатно валоризује и онога ко га употребљава, и онога на кога се односи, манифестација је поштовања према осећањима и уверењима реципијента, резултат познавања обавезујућих друштвених и етичких конвенција“ (Dąbrowska 1992: 120). Еуфемизација назива за

¹³ Сврставање речи и израза у еуфемизме често је субјективна одлука која се ослања на језичку интуицију јер је тешко утврдити објективне критеријуме који ће разграничити шта еуфемизам јесте а шта није. У контексту тога, треба скренути пажњу и на прагматичку компоненту (о томе в. у Ристић 2004: 197–214).

¹⁴ У вези са истакнутом констатацијом треба напоменути да је у литератури запажено да се процес еуфемизације традиционално јавља у вези са одређеним табуизираним садржајима у сфери интимног живота појединца, као што су неки физиолошки процеси и стања, поједини делови тела, односи међу половима, болест, смрт и др. (Крысин 2000: 389–90, исп. и Ристић 2004: 212), а наше истраживање показује да у ову сферу ваља убројати и одступање од уобичајене величине мере, као што је дебљина, гојазност појединца.

гојазне особе обично је мотивисана деликатношћу и учтивошћу. Према мишљењу С. Видлака, забране које произлазе из дискреције, пристojности, љубазности, саосећања или сажаљења актуелне су, пре свега, онда када су посредни људске мане: „Поменута дискреција и поштовање друге особе не допуштају нам да користимо шокантне, грубе и огољене речи које би нас представиле у рђавом светлу, као особу неувиђавну и неуглађену“ (Widlak 1963: 97). Та дискреција може проистећи као резултат прилагођавања нормама суживота које су општеприхваћене у датој заједници, или као израз лепог васпитања.¹⁵

6 Закључак

1. Међу одговорима испитаника преовлађују неутрални или позитивно вредновани називи за гојазне особе. Два од њих: *otyły* и *z nadwagą*, често се употребљавају у медицинском дискурсу у пољском језику, док су у српском језику то лексеме *гојазан* и *претио* и описне конструкције *особа са вишком килограма* и *прекомерно ухрањен*, које су навели испитаници.

Раширеност еуфемистичких назива у свакодневном језику и назива *otyły* и *гојазан* може, поред осталог, бити резултат утицаја медицинског дискурса који се путем јавног дискурса преноси у свакодневну комуникацију, или новијих општијих феминистичких тенденција које утичу на промену перцепције гојазности нарочито у вези са особама женског пола, како би се избегла стигматизација и увредљиво номиновање, али се не може искључити и чињеница да се у основи овог стереотипа, његовог објективног, денотативног значења, налазе и компоненте негативног значења.

Можда је привлачно високу фреквенцију неутралних назива тумачити као показатељ промена које се дешавају у стереотипизацији појма ДЕБЕЛА ОСОБА под утицајем развоја покрета *body positive*, или у медицинском смислу као болести, али је оправданије претпоставити да висока учесталост употребе неутралних и позитивно вреднованих назива одражава негативно денотативно значење овог стереотипа које узрокује потребу испитаника за позитивним самопрезентовањем у настојању да истакну своје прихватање „другости“ уопште, па и дебелих особа, што се у јавном и друштвено-политичком дискурсу намеће као пожељан начин коректне етикеције. Овакав закључак поткрепљују резултати анализе стереотипа ДЕБЕЛА ОСОБА на корпусном и анкетном материјалу (одговори на питање: *Co to znaczy być prawdziwym grubasem?*, срп. *Шта значи бити права дебела особа?*), који указују на негативно вредновање дебеле особе, а не њене особине дебљине: одвратан, алџав изглед, лењост, неспретност. Можда је на употребу еуфемизама од стране испитаника могла утицати структура питања у којем је наглашено очекивање да се у одговору изнесе лични, субјективни став, што је у самом анкетаирању могло наметнути аутоцензуру испитаника који нису себи дозволили, или су дозволили у

¹⁵ Изван наших разматрања остају питања културних разлика међу корисницима језика, како у пољском тако и у српском. Оно што једни сматрају за деликатно, дискретно, други ће перципирати као стигматизирајуће.

ограниченој мери, да у одговорима наведу називе који се уобичајено перципирају као неучтиви, неприкладни, јер повређују осећања гојазне особе. Тако смо у резултату добили називе за гојазне особе који су репрезентативни за коректну, прихватљиву номинацију у јавном дискурсу и исказивање позитивних ставова према гојазним/дебелим особама, уз чију употребу ћемо се предствити као поборници културе говора и опхођења и избећи непријатну ситуацију да повређујемо особу која се у односу на друге одликује изгледом свога тела: дебљином, гојазношћу. Свесни да је добијена слика о дебелим особама у извесном степену декларативна, истичемо да резултати нашег истраживања указују на битну одлику личне и друштвене перцепције и оптерећености када је у питању гојазност, дебљина: лична перцепција је оптерећена осећањем „другости” и могуће изопштености дебеле особе, а друштвена перцепција свешћу да на адекватан начин решава овај проблем, иницирајући у свом јавном деловању активности различитих друштвених група које ће предложеним позитивним решењима у свим релевантним сферама: професионалним, културним, здравственим и језичким створити услове за личну и социјалну релаксацију, те да ће се у догледно време променити ставови према свакој, па и овој другости и на различите начине омогућити поправљање негативних стереотипа, поред осталог и неговањем језичке културе и усвајањем препоручивог вокабулара за постизање коректности у свакодневном говору и опхођењу.

2. И у пољском и у српском језику семантичка доминанта стереотипа ДЕБЕЛА ОСОБА јесте ‘(велика/претерана) димензија’. Одступање од усвојених стандардних мера и у смислу претеране, прекомерне дебљине и тежине доживљава се у свести носилаца оба језика углавном негативно, као неповољан утисак о изгледу дотичне особе, као њен недостатак или мана. У пољском анкетном материјалу даље се ређају: „висок садржај масти”, „заобљеност фигуре”, „преједање, преждеравање”, „мекоћа”, „болест”, „психичке одлике”. У српској анкети, распоред наведених група је нешто другачији, али су све оне потврђене и у српском материјалу: на другом месту је „заобљеност”, на трећем „висок садржај масти”, на четвртном „психичке одлике”, следе „прекомерно узимање хране”, „мекоћа” и „болест и/или физичка тромост”.¹⁶

3. И пољски и српски испитаници користе метафоричке називе за гојазне људе који се односе на облик, изглед или особине примарно означених реферната, нпр. у пољ.: *paczek, beka, wieloryb, pulpet, baleron*, у срп.: *крофна, лопта, буре, трокрилни ормар, тенк, титаник* и др. Наведене особине обично се повезују с

¹⁶ Резултати добијени на материјалу анкете у српском језику у корелацији су са резултатима добијеним у асоцијативном тесту за српски језик представљеним у ОАРСЈ у којем је асоцијат *дебео* 65 пута био реакција на стимулус *округао*, 33 пута на *најишири*, 21 пут на *лењ*, 17 пута на *огроман*; 9 пута на *низак*; 6 пута на *богат* (особина која се не јавља у нашем анкетном материјалу, али је карактеристична за традиционалну, патријархалну културу у којој се дебљина доводила у везу са богатством, добром исхраном, благостањем и добрим здрављем); 5 пута на *велик*; 4 пута на *грамзив*; 3 пута на *појести*, а у асоцијативно-вербалној мрежи овог придева јављају се и следећи појмови који су потврђени одговорима и у нашем анкетном материјалу: *добродушан* 2, *јак* 2, *ружан* 2, *таст* 2; *добар* 1, *кобасица* 1, *срећан* 1, *висок* 1. За пољски језик није израђен обратни асоцијативни речник, док се у *Polski słownik asocjacyjny z suplementem* (2008) не јављају стимулуси *gruby* и *grubas*.

негативним елементима стереотипа ДЕБЕЛА ОСОБА – крупна, са облинама, трома, одбојна, али весела. Поменути називи су емоционално обојени, па иако им се прибегава знатно ређе него неутралним називима, они одржавају негативну базу стереотипа. Међу називима за животиње, најчешће се метафорички користе називи за свиње: пољ. *świnia, wieprz, tucznik, knur, prosiak*, срп. *свиња* (*са преметнутим слововима у жаргону њасви*), *крмача, прасе, крме, крмак, прасац, прасенце, свињчуга, свињура, вепар, мангулица*.

4. Испитаници наводе називе који су изведени од глагола или других речи које означавају неумерено узимање хране, преједање, који указују на искуствено сазнање или на усвојене предрасуде, чиме се у стереотипизацију појма ДЕБЕЛА ОСОБА уводе додатни негативни елементи: пољ. *obżartuch, spasiony, utuczony*, срп. *гладница, ждера*, а у српском језику и значење ‘похлепно, халапљиво једење’: *прождрљиве, халапљива, грамзива*. У српском језику и ова особина се ублажава употребом назива са позитивном конотацијом: *сладокусци, хедонист*, којим се истиче уживање у храни, наслађивање.

5. И српски и пољски испитаници наводе називе за гојазне особе који се односе на карактерне особине и емоције: пољ. *leniwy, nieszcześliwy*, срп. *лења, трома, трунтав, веселе, депресивне, несретна, незадовољне, расположена, тужна*, при чему подаци указују на то да је овај аспект стереотипа израженији у српском него у пољском језику. „Дебљина” надилази физички аспект и проширује се на психичку сферу,¹⁷ као и на социјалну и моралну сферу, што показују примери у српском језику: *брига је за све, грозна, добре, забавне, некултурна, опуштена, фина* и сферу здравља: *болесна особа, задихане, спора, уморне*.

Упоређивање резултата анкета доводи нас до закључка да супконцепт ДЕБЕЛА ОСОБА/ ДЕБЕЉКО у српском односно GRUBAS у пољском језику не показује значајније разлике у пољској и српској лингвокултури. Давање поузданог одговора на постављено комплексно питање у уводном делу рада: да ли је реч о универзалном или културно условљеном карактеру стереотипа, захтева даља упоредна истраживања на материјалу других језика, укључујући и оне несловенске. Полазно истраживање које смо спровели на бази пољског и српског језика, показало је да се начини именовања, перцепције и ставови испитаника према анализираном стереотипу не разликују у значајнијој мери у савременој пољској и српској лингвокултури, што прелиминарно указује на универзални карактер концепта ДЕБЕЛА ОСОБА у словенским језицима. То, међутим, не искључује његову културну специфичност, па се, као у случају поменутог наслова рада проф. Бартмињског, наведеног на почетку овог нашег истраживања, у ствари може говорити о универзалном и културно специфичном концепту.

¹⁷ Стереотип GRUBAS у пољском језику реконструисан је на основу различитих података, нпр. на корпусним подацима, који показују његове негативно вредноване психичке особине, пре свега ‘лењост’ и ‘недостатак самодисциплине’, али и ‘неспретност’ и извесну ‘интелектуалну тромост’. О томе в. Skrzypek 2021: 739. Наведено потврђује и појединачни одговори у обе наше анкете.

РЕЧНИЦИ

- Janusz ANUSIEWICZ, Jacek SKAWIŃSKI, 1996: *Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa, Wrocław: Wyd. Naukowe PWN.
- Maciej CZESZEWSKI, 2006: *Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Anna DĄBROWSKA, 1998: *Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczy mocno, w sposobie łagodnie*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Roman GAWARKIEWICZ, Izabela PIETRZYK, Barbara RODZIEWICZ, 2008: *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*. Szczecin: Print Group.
- WSJP = *Wielki słownik języka polskiego*. Red. Piotr Żmigrodzki. [Online](#).
***
- ОАРСЈ = Рајна Драгићевић, Предраг Пипер, Марија Стефановић, 2011: *Обратни асоцијативни речник српског језика*. Београд: Сл. гласник, Београдска књига.
[OARSJ = Rajna DRAGIĆEVIĆ, Predrag PIPER, Marija STEFANOVIĆ, 2011: *Obratni asocijativni rečnik srpskog jezika. Od reakcije ka stimulusu*. Beograd: Sl. glasnik, Beogradska knjiga.]
- РСАНУ = *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1959–2020. Т. 1–21. Београд: САНУ.
- [RSANU = *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, 1959–2020. Т. 1–21. Beograd: SANU.]
- РМС = *Речник српскохрватског књижевног језика*, 1967–1976. Т. 1–6. Нови Сад, Загреб: Матица српска, Матица хрватска.
- [RMS = *Rečnik srpskohrvatskoga književnoga jezika*, 1967–1976. Т. 1–6. Novi Sad, Zagreb: Matica srpska, Matica hrvatska.]
- РСЈ = *Речник српског језика*, 2007. Ур. М. Николић. Нови Сад: Матица српска.
- [RSJ = *Rečnik srpskoga jezika*, 2007. Ур. М. Nikolić. Novi Sad: Matica srpska.]

ЛИТЕРАТУРА

- Jerzy BARTMIŃSKI, 2014: Ankieta jako pomocnicze narzędzie rekonstrukcji językowego obrazu świata. *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów 3: Problemy eksplikowania i profilowania pojęć*. Red. Iwona Bielińska-Gardziel, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Joanna Szadura. Lublin: Wyd. UMCS. 279–308.
- Jerzy BARTMIŃSKI, 2015a: Dom – koncept uniwersalny i specyficzny kulturowo. *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów 1: Dom*. Red. Jerzy Bartmiński, Iwona Bielińska-Gardziel, Beata Żywicka. Lublin: Wyd. UMCS. 15–33.
- Jerzy BARTMIŃSKI, 2015b: Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów – co zawiera, na jakich zasadach się opiera, dla kogo jest przeznaczony? *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów 1: Dom*. Red. Jerzy Bartmiński, Iwona Bielińska-Gardziel, Beata Żywicka. Lublin: Wyd. UMCS. 7–13.
- Jerzy BARTMIŃSKI, Wojciech CHLEBDA, 2013: Problem konceptu bazowego i jego profilowania – na przykładzie stereotypu EUROPY. *Etnolingwistyka* 25. 69–95.

- Małgorzata BRZOZOWSKA, Beata Żywicka, 2014: O badaniach ankietowych nazw wartości we współczesnym języku polskim. *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów 3: Problemy eksplikowania i profilowania pojęć*. Red. Iwona Bielińska-Gardziel, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Joanna Szadura. Lublin: Wyd. UMCS. 333–44.
- Anna DĄBROWSKA, 1992: Eufemizmy mowy potocznej. *Język a kultura 5: Potoczność w języku i w kulturze*. Red. Janusz Anusiewicz, Franciszek Nieckula. Wrocław: Wiedza o Kulturze. 119–78.
- Magdalena GAJDA, 2021: Dyskryminacja i stygmatyzacja osób chorych na otyłość. *Obesitologia kliniczna*. Red. Magdalena Olszanecka-Glinianowicz. Bielsko-Biała: Wyd. Medyczne Alfa-Medica Press. 729–37.
- Ewa GOLACHOWSKA, Dorota PAZIO-WLAZŁOWSKA, 2023: Grubas w świetle danych ankietowych. *Etnolingwistyka* 35. 315–28.
- Stanisław GRABIAS, 1978: Pojęcie językowego znaku ekspresywnego. *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*. Red. Mieczysław Szymczak. Wrocław: Ossolineum. 107–15.
- Stanisława NIEBRZEGOWSKA-BARTMIŃSKA, 2020: *Definiowanie i profilowanie pojęć w (etno)lingwistyce*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Otyłość – choroba wagi ciężkiej*, 18.05.2022. Online.
- Jarosław PACUŁA, 2021: „Pani gruba i nieletka, gruba także portmonetka” – o dawnych i współczesnych znaczeniach (użyciach) przymiotnika gruby. *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza* 28/1. 231–54.
- Dorota PAZIO-WLAZŁOWSKA, 2021: „Prawdę mówiąc, jestem dosyć gruba. Właściwie to nawet bardzo”. Przymiotnik gruby jako realizacja konceptu OTYŁOŚĆ (na podstawie danych korpusowych) – uwagi wstępne. *Wartości w językowym obrazie świata Litwinów i Polaków. Dziedzictwo ludowe, narodowe, wieloetniczne i wielokulturowe 2*. Red. Kristina Rutkovska, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska. Vilnius, Liublinas. 148–61.
- Dorota PAZIO-WLAZŁOWSKA, 2022: Wartościowanie osób z otyłością w polskim word-necie. *Heteroglossia* 12. 95–107.
- Maria ROSZAK, 2013: Grubość i chudość w polszczyźnie. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Linguistica* 8. 265–75.
- Michał SKRZYPEK, 2021: Konsekwencje otyłości w perspektywie socjokulturowej. *Obesitologia kliniczna*. Red. Magdalena Olszanecka-Glinianowicz. Bielsko-Biała: Wyd. Medyczne Alfa-Medica Press. 738–43.
- Stanisław WIDŁAK, 1963: Tabu i eufemizm w językach nowożytnych. *Biuletyn PTJ* 22. 89–102.

***

- Јована Јовановић, 2018: *Лексика погрдног значења у именованју човека у српском језику*. Докторска дисертација. Београд. Онлајн.
- [Јована ЈОВАНОВИЋ, 2018: *Лексика погрдног значења у именованју човека у српском језику*. Докторска дисертација. Београд. [Онлајн](#).]
- Леонид П. Крысин, 2000: Эвфемизмы в современной русской речи. *Русский язык конца XX столетия (1985–1995)*. Red. Е. А. Земская. Москва: Языки русской культуры. 384–408.

[Leonid P. KRYSIN, 2000: Evfemizmy v sovremennoj russkoj reči. *Russkij jazyk konca XX stoletija (1985–1995)*. Red. E. A. Zemskaja. Moskva: Jazyki ruskoj kul'tury. 384–408.]

Tatjana PEKMEZOVIĆ, Darija KISIĆ-TEPAVČEVIĆ, Dragan MILJUŠ, Gorica MARIĆ, 2017: Национални подаци везани за епидемију гојазности у Србији. *Епидемија гојазности у Србији, Проблеми јавног здравља и система здравствене заштите*. Књига I. Ур. Д. Мицић. Београд: САНУ. 1–12.

[Tatjana PEKMEZOVIĆ, Darija KISIĆ-TEPAVČEVIĆ, Dragan MILJUŠ, Gorica MARIĆ, 2017: Nacionalni podaci vezani za epidemiju gojaznosti u Srbiji. *Epidemija gojaznosti i Srbija, Problemi javnog zdravlja i sistema zdravstvene zaštite*. Knjiga I. Ur. D. Micić. Beograd: SANU. 1–12.]

Стана Ристић, 2004: *Експресивна лексика у српском језику*. Београд: ИСЈ САНУ.

[Stana RISTIĆ, 2004: *Ekspresivna leksika u srpskom jeziku*. Beograd: ISJ SANU.]

POVZETEK

V prispevku so predstavljene elementi vsakodnevne jezikovne slike pojma DEBELA OSEBA, tj. DEBELA OSOBA / DEBELJKO v srbsčini oziroma GRUBAS v poljščini, pri čemer smo podatke zbrali s pomočjo ankete, in sicer v skladu s teoretično-metodološkim pristopom kognitivne etnolingvistike. Cilj raziskave je, da se s pomočjo analize poimenovanj za osebe s prekomerno telesno težo v poljščini in srbsčini na osnovi anketnega gradiva primerjajo pomenski elementi jezikovne slike pojma DEBELA OSEBA anketiranih Srbkinj in Srbov, nosilk in nosilcev srbskega jezika, z elementi jezikovne slike anketiranih Poljakinj in Poljakov, nosilk in nosilcev poljskega jezika, in da se na osnovi dobljenih rezultatov odgovori na vprašanje, ali je stereotip DEBELA OSEBA univerzalen ali kulturno specifičen. Raziskava je pokazala, da anketirani v obeh jezikovnih kulturah pogosto uporabljajo nevtralne ali pozitivno vrednotene izraze za osebe s prekomerno telesno težo, med njimi *otyly* in *z nadwaga* v poljščini ali *gojazan* in opisni poimenovanji *osoba sa viškom kilograma* ali *prekomerno uhranjen* v srbsčini. Pogostost nevtralnih in evfemističnih izrazov kaže na spremembe v stereotipizaciji pojma DEBELA OSEBA pod vplivom družbenih sprememb, gibanja *body positive* v drugih družbenih pobud ali medicinskega razumevanja debelosti kot bolezni. Pri čemer pa je perspektiva teh sprememb vprašljiva, vsaj v bližnji prihodnosti. Dosedanje raziskave namreč kažejo na precejšnjo prisotnost negativnih izrazov in moč globoko zakoreninjenih predsodkov do debelih oseb kot zajetnih, zaobljenih, okornih, nepriljubljenih ipd. Primerjava anketnih ugotovitev za srbsčino in poljščino je pokazala, da ne obstajajo bistvene razlike v načinih poimenovanj in stališčih anketiranih do oseb s prekomerno telesno težo, kar je lahko poveden pokazatelj univerzalnosti stereotipa DEBELA OSEBA v slovanskih jezikih. Za natančnejše ugotovitve bodo potrebne dodatne primerjalne raziskave v drugih slovanskih jezikih, v daljši perspektivi tudi v neslovanskih.

